

ی و ارزابی توسعه و فقر انسانی در شهرها با استفاده از *HDI* و *GIS* (مطالعه موردی: محلات شهری زرد)

دکتر سعید ملکی^۱ و الیاس مودت^۲

تاریخ وصول: ۹۳/۲/۱

تاریخ پذیرش: ۹۳/۸/۵

چکیده:

امروزه کشورهای در حال توسعه به منظور تقویت زیربنای اقتصادی - اجتماعی، رفع عدم تعادل‌های منطقه‌ای و در نهایت نیل به توسعه‌ی منطقه‌ای پایدار، نیازمند شناسایی و نحوه‌ی توزیع امکانات، تسهیلات و منابع می‌باشند؛ به طوری که، به گزارشات UNDP ایران به لحاظ گروه‌بندی شاخص *HDI* جزء کشورهای دسته‌ی دوم یعنی توسعه‌ی زیاد قرار دارد؛ منطقه‌ی شهری یزد، مانند دیگر شهرها در درون خود دارای عدم تعادل در محلات می‌باشد؛ بنابراین پژوهش حاضر از نوع کاربردی - توسعه‌ای و روش بررسی آن پیمایشی در پی این هدف است که گستره‌ی توسعه و فقر شهری را با دو مدل *HDI* و *GIS* در ۵۰ محله در منطقه‌ی شهری یزد الویت‌بندی و معرفی نماید؛ که با مطالعه و بررسی‌های صورت گرفته نتایج هر دو مدل پژوهش نشان می‌دهد محلات حسن‌آباد، فردوگاه و کشتارگاه دارای حداقل توسعه و در مقابل محلات امام‌شهر و صفائیه حداکثر توسعه به عبارتی حداقل محرومیت را در منطقه‌ی شهری یزد دارا می‌باشند.

مفاهیم کلیدی: توسعه، فقر، شهر یزد، مدل و تکنیک، *HDI*، *GIS*

^۱ دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز (نویسنده‌ی مسئول)
malekis@scu.ac.ir

^۲ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
mavedate@yahoo.com

مقدمه و بیان مسأله

امروزه هر نوع توسعه‌ای با برنامه‌ریزی و مدیریت امری ضروری می‌باشد. در واقع برنامه‌ریزی، فعالیتی چند بعدی و یکپارچه است که در برگیرنده‌ی عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، روان‌شناختی و تکنولوژیکی می‌باشد (علی‌پور^۱، ۱۹۹۶: ۳۶۷). هدف این نوع برنامه‌ریزی، برقراری توازن بین عوامل کنترل‌ناپذیر خارجی و عوامل قابل کنترل داخلی به خاطر استفاده از فرصت‌ها و دوری از مخاطرات می‌باشد (هلمی^۲، ۲۰۰۴: ۴۷۹). برنامه‌ریزی راهبردی (استراتژیک) بعنوان علم و هنر صورت‌بندی، تصمیم‌گیری و اجرای تصمیم در راستای تحقق اهداف مورد نظر (www.wikipedia.org)، در واقع فرایندی است که مدیران به وسیله‌ی آن، وظیفه یا مأموریت اصلی سازمان را ترسیم می‌کنند؛ و ابزاری را که برای رسیدن به این مأموریت لازم است، فراهم می‌سازند (مرادی مسیحی، ۱۳۸۴: ۱۰). از این‌رو می‌توان تصمیم‌گیرندگان را بعنوان برنامه‌ریزان راهبردی و برنامه‌ریزان راهبردی را بعنوان تسهیل‌کنندگان تصمیم‌گیری در سطوح و وظایف سازمان‌ها قلمداد نمود (پیرس و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۷).

برنامه‌ریزی راهبردی لازم است برای تدوین راهبردی نهایی، همه‌ی عوامل به مثابه بخشی از روند برنامه‌ریزی راهبردی در نظر گرفته شوند (برن‌رویدر^۳، ۲۰۰۲: ۵۳۶). از این‌رو برنامه‌ریزی راهبردی یکی از راه‌های مهم حمایتی برای تصمیم‌گیری و استفاده‌های مشترک در تحلیل سیستماتیک عوامل داخلی و خارجی محیط به شمار می‌آید که سازمان می‌تواند راهبردهایی بسازد که مبنای آن استفاده از پتانسیل‌ها باشد (یوکسل و همکاران^۴، ۲۰۰۷: ۳۶۵).

سابقه‌ی شهرنشینی در این منطقه‌ی شهری را به قبل از دوران اسلام، استیلای اسکندر و حتی به عصر هخامنشی نسبت می‌دهند و در دوران هخامنشی از جایگاه استراتژیک و ارتباطی ویژه‌ای برخوردار بوده و دارای راه‌های مهم، مراکز راهداری، پستی و چاپاری بوده است (کاتب، ۱۳۵۷: ۵۹)؛ و در دوره‌ی ساسانیان، ناحیه‌ی یزد، بزرگ‌ترین

¹ Alipour

² Helmy

³ Bernroider

⁴ Yuksel & et al

ناحیه‌ی استخر به شمار می‌رفت. در آغاز، شهر یزد کنونی کثه نام داشت، اما پس از آن که این شهر، یزد نامیده شد، ناحیه‌ی بالا را کثه خواندند (سلطان‌زاده، ۱۳۶۶: ۲۳۳). این شهر نیز مانند دیگر شهرها همراه با رشد خود بر توانایی آن افزوده شده و بدنبال آن مشکلاتی را نیز فراهم آورده است. یکی از آن مشکلات عدم تعادل توسعه‌ی شهری می‌باشد؛ که تحقیق حاضر فقر منطقه‌ی شهری یزد را در ۵۰ محله با بررسی‌های میدانی و نظرخواهی مسئولین مورد بررسی قرار داده است؛ که مکان‌های مورد بررسی را به سه دسته‌ی توسعه‌یافته یا برخوردار، نیمه توسعه‌یافته یا نیمه برخوردار و محروم یا نابرخوردار سطح‌بندی گردیده است. اهمیت این سطح‌بندی آن است که با شناخت تنگناها و قابلیت‌ها و سطوح توسعه یا محرومیت نواحی، می‌توان سطح زندگی مردم یک مکان را نسبت به مکان‌های مورد مقایسه به خوبی نشان داد و با ارائه‌ی طرح و برنامه‌هایی محرومیت نواحی را کاهش داد.

اهداف پژوهش

- ۱- شناسایی میزان توسعه و فقر در محلات شهر یزد.
- ۲- الویت‌بندی محلات در خصوص میزان توسعه و فقر.
- ۳- شناسایی محلات هدف در شهر یزد.

سؤالات پژوهش

- ۱- فقیرترین محلات، منطقه‌ی شهری یزد کدام محلات می‌باشند؟
- ۲- برخوردارترین محلات منطقه‌ی شهر یزد کدام محلات می‌باشند؟
- ۳- هر یک از محلات شهر یزد به لحاظ توسعه و فقر در چه رتبه‌ای قرار دارند؟

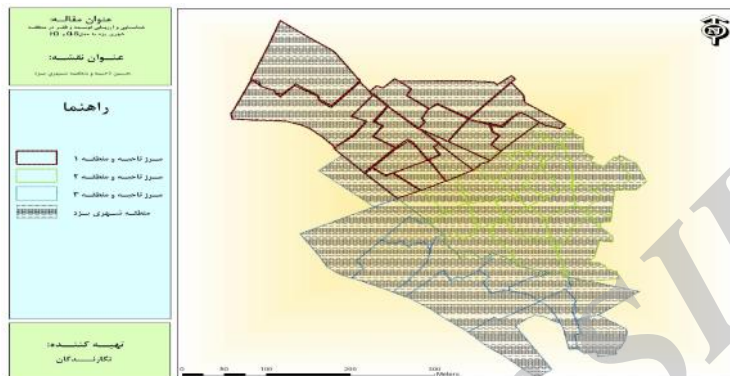
روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق این پژوهش ترکیبی از روش‌های توصیفی، اسنادی و تحلیلی و با ماهیت توسعه‌ای - کاربردی می‌باشد. جامعه‌ی آماری تحقیق ۵۰ محله در قالب ۳ منطقه در شهر یزد می‌باشد؛ و با دو مدل *HDI* و *GIS* همچنین ۴۲ شاخص الویت‌بندی و معرفی

مناطق محروم شهر پرداخته است. در نهایت برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS و EXCEL انجام پذیرفته است.

شناخت محدوده مورد مطالعه

شهر یزد با مختصات جغرافیایی ۵۴ درجه، ۲۲ دقیقه طول شرقی و ۳۱ درجه، ۵۳ دقیقه عرض شمالی بزرگ‌ترین واحد تاریخی استان یزد و مرکز اداری آن است. ارتفاع متوسط این شهر از سطح دریا ۱۲۳۰ متر می‌باشد (زیاری، ۱۳۸۱: ۱۱).

شکل ۱: تعیین محدوده‌ی ناحیه و منطقه‌ی شهری یزد

چهره و سرنوشت شهر یزد از همان سحرگاه تاریخ اسلام که دو قبیله از اعراب بنی عامر و بنی تمیم در شهر یزد ساکن شدند رقم خورد. چرا که دو گروه زرتشتیان و مسلمان از همان ابتدا مجبور به هم زیستی با یکدیگر شدند (میرحسینی، ۱۳۷۱: ۲۲۲). سیر تحول جمعیت شهر یزد در گذر زمان همواره سریع‌تر از سایر نقاط شهری استان بوده است. این روند باعث گردیده تا سهم جمعیتی این شهر از کل جمعیت شهری شهرستان و حتی استان فزونی یابد و طی یک دوره‌ی ۶۰ ساله (۸۵-۱۳۳۵) جمعیت شهر یزد از ۶۳۵۰۲ نفر به ۱۹۴ نفر رسیده و تقریباً ۷ برابر گردیده است (مودت، ۱۳۹۰: ۴۳).

جدول ۱: سهم جمعیت شهر یزد طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۵۵

سال	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵
تعداد جمعیت (نفر)	۱۳۵۹۲۵	۲۳۰۴۸۳	۳۲۶۷۷۶	۴۳۲۱۹۴
سهم از جمعیت شهر شهرستان	۸۴/۶	۹۲	۸۷/۲	۹۸/۳
سهم از جمعیت شهری استان	۵۹/۵	۵۵/۱	۵۷/۹	۵۴/۷

(مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۱۳۳۵-۱۳۸۵)

پیشینه پژوهش

ایده‌ی توسعه، ابتدا در سال ۱۹۴۹ توسط ترومن رئیس جمهور وقت آمریکا مطرح گردید (واستیوا، ۱۳۷۷: ۱۴). گر چه این مفهوم ابتدا با شاخص کمی از نظر تولید ناخالص ملی ارزیابی می‌شد، اما پس از گذشت یک دهه شاخص کیفی (بعد اجتماعی) مورد توجه قرار گرفت، که خانم برانت لند توسعه‌ی پایدار را یعنی رفع نیازهای نسل حاضر بدون تضییع توانایی‌های نسل‌های آینده برای رفع نیازهایشان تعریف می‌کند (صرافی، ۱۳۷۵: ۳۵). در این تعریف حق هر نسل در برخورداری از همان مقدار سرمایه‌ی طبیعی که در اختیار دیگر نسل‌ها است می‌داند (وی‌سید^۱، ۱۹۸۷: ۸۲).

فیل هو اصل عدالت بین نسلی، اصل عدالت اجتماعی (عدالت درون نسلی)، اصل مسئولیت فرامرزی، اصل وابستگی متقابل انسان و طبیعت را تحت تأثیر قرار می‌دهد، توجه به فرهنگ و دانش بومی، برابری جنسیتی، صلح و امنیت و دسترسی به اطلاعات معتبر را بعنوان اصول فرآیند توسعه‌ی پایدار معرفی می‌کنند (فیل هو^۲، ۲۰۰۰: ۹).

به هر حال در زمینه‌ی توسعه و فقر شهری در جهان و سایر کشورها تحقیقاتی بسیار گسترده‌ای صورت گرفته که قابل شمارش نیست و با توجه به موضوع تحقیق و پژوهش به بررسی چند موضوع تحقیق در سطح جهان و ایران پرداخته می‌شود:

- کتابی تحت عنوان فاصله‌ی عقب‌ماندگی، تحلیلی از فقر و نابرابری در جهان نوشته جی. پی. کول، ترجمه‌ی بهمن ذوالفقارپور و محمود ریاضی از انتشارات امیرکبیر که دارای دوازده فصل می‌باشد. در این کتاب نویسنده معتقد است که اختلاف بین فقیر و غنی از مدت‌ها پیش وجود داشته و دیرزمانی است نظریه‌پردازان راجع به این مقوله نظریه‌پردازی

¹ Wced² Filho

کرده‌اند؛ ولی از زمان جنگ جهانی دوم به بعد علاقمندی گسترده‌ای درباره‌ی شناسایی این اختلاف و راه‌های مقابله با آن به وجود آمده است.

- در مقاله‌ای تحت عنوان فقر شهری و برخی چالش‌های نظری، تألیف کاترین اکوهن، ترجمه‌ی کبری جعفری کرویک. در مقدمه‌ی آن درباره‌ی شهرهای آمریکایی نوشته شده است که آنچنان که شهرهای آمریکایی رشد می‌کردند دانشمندان اجتماعی به طور فزاینده‌ای نگران گسترش فقر متمرکز در بسیاری نواحی قومی شهری می‌شدند.

- مقاله‌ای تحت عنوان فقر و نابرابری در اقتصاد جهانی نوشته‌ی میشل دی. تیس از نشریه‌ی پیام که در این مقاله نویسنده به دنبال بررسی میزان فقر در کشورهای کمونیست ثروتمند به میزان آن در کشورهای فقیر جهان و شکاف بین کشورهای بالا و پایین هرم سرمایه‌داری است؛ نهایتاً چنین نتیجه‌گیری می‌کند که این نابرابری چه در داخل و چه در میان کشورها باید از نتیجه‌ی کاپیتالیسم باشد.

- کلهر در مقاله‌ای تحت عنوان فقر و شیوه‌های مدیریتی مقابله با فقر در سال ۱۳۸۷ ضمن تعریف فقر، ابعاد فقر و خط فقر و چگونگی برنامه‌ی کشور چین در زمینه‌ی فقرزدایی، به ترتیب مهم‌ترین شیوه‌های مدیریتی مقابله با فقر در جهان، در کشورهای در حال توسعه و در نهایت در ایران را متذکر می‌شود.

- مقاله‌ای تحت عنوان فرهنگ فقر، حاشیه‌نشینی و گرایش به رفتار بزهکارانه در میان جوانان حاشیه‌نشین ده پیاله شیراز در سال ۱۳۸۳ توسط احمدی و ایمان نگاشته شده که نویسندگان معتقدند که ترکیب جمعیت مناطق حاشیه‌نشین بیشتر شامل اجتماعات خرده فرهنگی متفاوت است؛ و برخورد هنجارها در خرده فرهنگ‌های متفاوت شرایط را برای رفتار بزهکارانه آماده می‌سازد، علاوه بر رویارویی خرده فرهنگ‌های مختلف، معمولاً خرده فرهنگ‌های ساکنین مناطق کم برخوردار از امکانات اجتماعی و اقتصادی که از پایگاه پایین اجتماعی - اقتصادی نیز برخوردار می‌باشند با فرهنگ بومی شهرها در تضاد قرار می‌گیرد.

- خضرای در مقاله‌ای تحت عنوان توانمندسازی در اسکان غیر رسمی، تجربه‌ی زاهدان سال ۱۳۸۹ در رابطه با ارتباط فقر با ساختار کالبدی شهر می‌نویسد که: شهرهایی که دارای پیشینه‌ی تاریخی و بافت تاریخی هستند به جهت نو بودن موضوع و عدم تجربه‌ی عملی قابل توجه مدیریت شهری در این زمینه و پدید آمدن بحران‌های حاصل،

بافت‌های تاریخی‌اشان جاذب مهاجران و اقشار کم‌درآمد شهری جویای کار و مسکن شده‌اند.

تعاریف و مبانی نظری پژوهش

تعاریف متعددی از فقر شده است که در زیر به برخی از آنها اشاره می‌گردد:
 فقر^۱: درویش گردیدن، نداشتن محتاج، بی‌چیزی، نداری (فرهنگ لغت دهخدا).
 فقر: فقر یک مفهوم نسبی است که تنها می‌تواند بر حسب شرایط یک گروه از مردم با شرایط گروهی دیگر تعریف شود (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۶۰).
 فقر: ناتوانی در تأمین حد کافی نیازهای اساسی انسان در سطح خانواده می‌باشد (زیاری، ۱۳۷۷: ۸۰).

فقر: عدم برخورداری از حداقل امکانات معاش یا به تعبیری دیگر برخورداری از قوت لایموت و میزان درآمدی است که در سطح امرار معاش باشد (آسایش، ۱۳۷۴: ۸۵).
 علیرغم پنجاه سال تلاش رسمی جهان برای توسعه و پیشرفت‌های عظیم در علوم و فناوری ما هنوز در قرن بیست و یکم شاهد نابرابری فزاینده میان مردم کشورهای مختلف هستیم و تقریباً یک سوم از جمعیت جهان زیر خط فقر قرار دارند (توماس، ۱۳۸۲: ۳۱).
 فقر در اشکال مختلف و به درجات متفاوت در جوامع به کلی فقیر به طور عمومی و در جوامع مرفه به صورت موردی به چشم می‌خورد به طوری که مایکل پیتون تضاد فعلی جوامع در حال توسعه را بین کار و سرمایه یا منافع داخلی و خارجی نمی‌داند بلکه آن را ناشی از اختلاف بین جوامع شهری و روستایی می‌پندارد (مهیر^۲، ۱۹۶۸: ۴۳۷).
 الف) فقر نسبی^۳: فقر نسبی را می‌توان سنجش درجه‌ی ارضای نیازهای فرد در رابطه و نسبت به دیگر افراد جامعه تعریف کرد (زیاری، ۱۳۸۳: ۸۱).
 ب) فقر ذهنی: فقر ذهنی به صورت قضاوت هر فرد در مورد اینکه آیا نیازهای وی در حد کافی و یا غیر کافی ارضا می‌شود یا نه، تحقق می‌یابد؛ یعنی ملاک، قضاوت شخصی و ذهنی افراد است (همان).

¹ poverty

² Meier

³ relative poverty

ج) فقر مطلق^۱: فقر مطلق را می‌توان حداقل سطح زندگی (زیاری، ۱۳۸۱: ۸۰)، یا زندگی کردن در شرایطی که سطح تغذیه‌ی ناکافی، بیسوادی و بیماری در آن پایین‌تر از هر گونه تعریف معقول شخصیت و لیاقت انسانی قرار داشته باشد تعریف کرد (آسایش، ۱۳۷۷: ۹۸)؛ که یک حداقل درآمد و سطح معاش را تعیین می‌کنند. که دو نشانه‌ی بارز آن گرسنگی سیاه (یعنی گرسنگی که به واسطه‌ی ضایعات طبیعی مانند خشک‌سالی، سیل و غیره به وجود آید) و گرسنگی سفید (یعنی گرسنگی که در اثر بدی کمی مستمر تغذیه به وجود می‌آید) می‌باشد.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

مدل شاخص ترکیبی توسعه‌ی انسانی *HDI* در دهه‌های اخیر کاربرد روش‌های کمی در برنامه‌ریزی ناحیه‌ای به طور فزاینده‌ای افزایش یافته است (حسین‌زاده دلیر، ۱۳۸۰: ۱۴۵). یکی از این روش‌ها، روش *HDI* می‌باشد. این روش یکی از روش‌های پرکاربرد در مطالعات جغرافیای ناحیه‌ای است. سازمان ملل متحد، برنامه‌ای را تحت عنوان «برنامه‌ی عمران ملل متحد» برای درجه‌بندی ۱۳۰ کشور جهان از لحاظ توسعه‌ی منابع انسانی به کار برده است. این مدل قابلیت گسترش و جایگزینی را دارا بوده و در هر کشور برای بررسی تطبیقی و انتخاب مناطق، شهرها و یا نواحی به منظور بررسی و سنجش درجه‌ی توسعه یا محرومیت آنها کاربرد دارد (زیاری، ۱۳۸۹: ۸۸). در واقع روشی برای سطح‌بندی مناطق، شهرها، روستاها و غیره می‌باشد. به طوری که در این سطح‌بندی، مکان‌های واقع در یک سطح شباهت زیادی با همدیگر داشته، اما تفاوت قابل توجهی با مکان‌های سطوح دیگر دارد. این مدل در سه مرحله انجام می‌پذیرد (مودت و همکاران، ۱۳۸۹: ۸).

مرحله‌ی اول: تعریف اندازه‌ی توسعه از لحاظ شاخص‌های مورد نظر، از طریق روش

زیر:

$$I_{ij} = \frac{(X_{ij} - \text{Min}_j X_{ij})}{(\text{Max}_j X_i - \text{Min}_j X_i)}$$

مرحله‌ی دوم: تعریف شاخص متوسط یا میانگین محرومیت (I_j)، که می‌توان از

رابطه‌ی زیر بدست آورد:

^۱ absolut poverty

$$I_j = \frac{1}{n} \sum_i^{n=x} I_{ij}$$

مرحله‌ی سوم: اندازه‌گیری میزان توسعه یا محرومیت که شاخص مزبور به تفاوت عدد یک از متوسط محرومیت خواهد بود:

$$(HDI)_i = (1 - I_j)$$

با توجه به اهداف و سئوالات تحقیق با مراجعه به سازمان‌های مربوطه، تهیه‌ی پرسشنامه و با بررسی‌های میدانی در محدوده‌ی ۵۰ محله، اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری گردیده، که مباحث ذیل ابتدا نتایج حاصل از مدل *HDI* نشان می‌دهد و بعد از آن نتایج تحلیل‌های صورت گرفته با *GIS* بیان گردیده است.

جدول ۲: تعیین میانگین توسعه و فقر محلات شهری یزد با مدل *HDI*

محلّه	میانگین توسعه	محلّه	میانگین توسعه	محلّه	میانگین توسعه
آتشکده	۰/۴۷	فرودگاه	۰/۷۸	مهدی‌آباد	۰/۶۰
آزادشهر	۰/۴۰	فرهنگیان	۰/۵۱	مهرآوران	۰/۶۱
ایرندآباد	۰/۷۳	فهادان	۰/۵۳	نجف‌آباد	۰/۵۴
اکبرآباد	۰/۳۸	کاج	۰/۴۱	نصرآباد	۰/۶۰
امام‌شهر	۰/۳۶	کشتارگاه	۰/۷۴	نصرت‌آباد	۰/۵۰
امیرآباد	۰/۶۰	کوی افشار	۰/۵۰	نعیم‌آباد	۰/۵۰
اهرستان	۰/۴۰	کوی دانشگاه	۰/۵۲	یزدباف	۰/۵۱
تخت استاد	۰/۴۴	کوی راه آهن	۰/۵۳	یعقوبی	۰/۵۰
جهانفر	۰/۵۱	کوی طالقانی	۰/۵۶	سید صحراء	۰/۵۸
چرخاب	۰/۶۳	کوی نواب	۰/۵۰	سیدالشهداء	۰/۶۲
حسن‌آباد	۰/۸۱	گازرگاه	۰/۵۷	سیلو	۰/۴۱
خرم‌شاه	۰/۵۳	گردفرامرز	۰/۶۱	شهرک رزمندگان	۰/۵۱
خواجه خضر	۰/۵۷	لب خندق	۰/۴۵	شیخداد	۰/۵۶
خیرآباد	۰/۶۱	مجاهدین	۰/۴۷	صفائیه	۰/۳۶
رحمت‌آباد	۰/۶۶	محمودآباد	۰/۶۶	عیش‌آباد	۰/۵۴
سجادیه	۰/۶۰	مریم‌آباد	۰/۶۹	کسنویه	۰/۷۳
سر دو راه	۰/۴۶	مسکن	۰/۴۳	تعداد کل محلات ۵۰	

(مأخذ: محاسبات نگارندگان)

یافته‌های تحقیق به تفکیک هر شاخص و محلات شهری به شرح زیر می‌باشد:

- **بناهای با ارزش تاریخی**

جدول ۳: وضعیت محلات شهری یزد از نظر بناهای با ارزش تاریخی

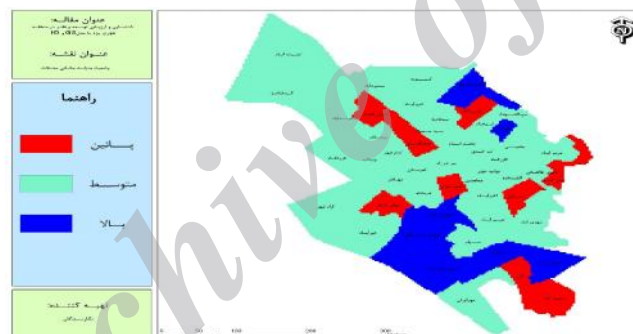
وضعیت	درصد
دارد	۲۶
ندارد	۷۴
جمع	۱۰۰

- **موقعیت و محدوده قانونی محلات**

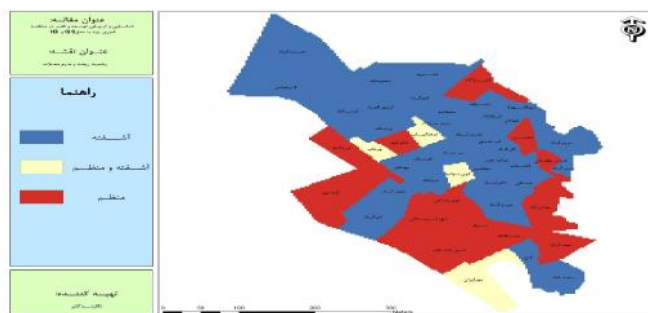
جدول ۴: موقعیت و محدوده‌ی قانونی محلات شهری یزد

موقعیت محلات		محدوده‌ی قانونی محلات	
موقعیت	درصد	وضعیت	درصد
حاشیه‌ای	۳۶	داخل و خارج محدوده	۱۰
داخلی	۶۴	داخل محدوده	۹۰
جمع	۱۰۰	جمع	۱۰۰

- **قدمت بنا**

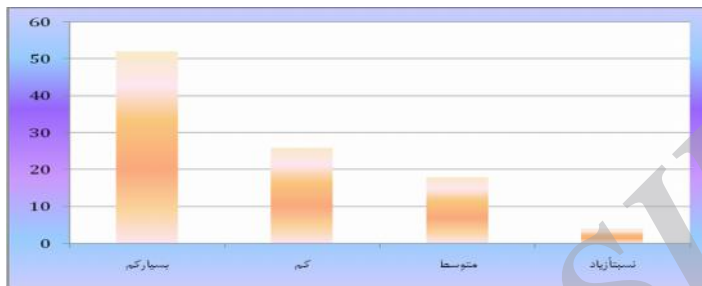

شکل ۲: وضعیت منزلت مکانی محلات شهری یزد

شکل ۳: وضعیت ریخت و فرم محلات شهری یزد

وضعیت محلات به لحاظ بناهای نوساز

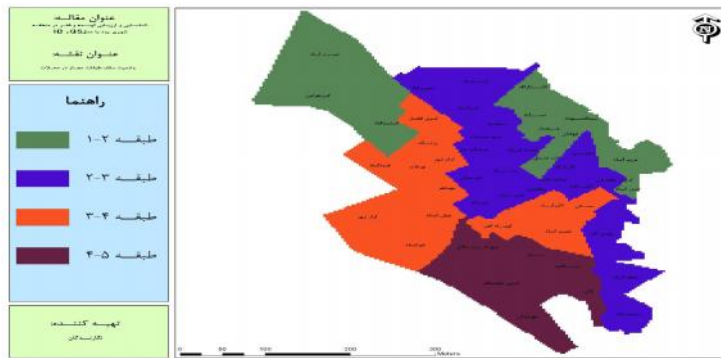

شکل ۴: وضعیت بناهای نوساز در محلات شهری یزد

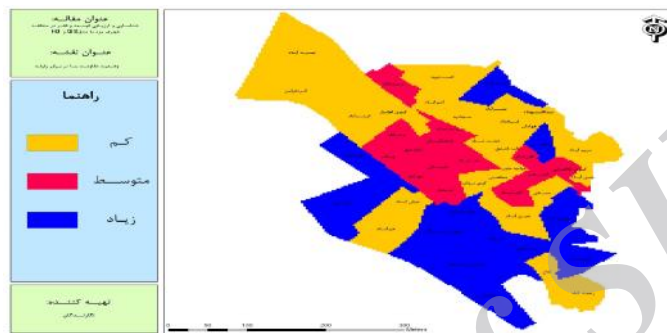
قیمت زمین و مسکن

جدول ۵: وضعیت قیمت زمین و مسکن محلات شهری یزد

وضعیت	درصد
بسیار زیاد	۸
زیاد	۶
متوسط	۱۸
کم	۲۴
بسیار کم	۴۴
جمع	۱۰۰

شکل ۵: وضعیت سقف طبقات مجاز محلات شهری یزد

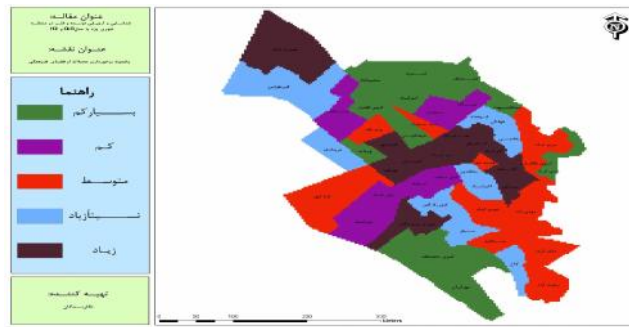

شکل ۶: وضعیت میزان مقاومت بنای محلات شهری یزد

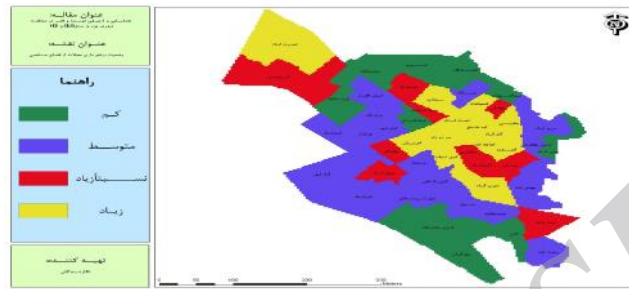
- آموزش عالی

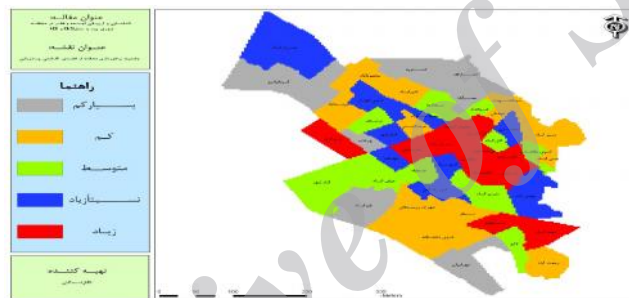
شکل ۷: وضعیت برخورداری از آموزش عالی در محلات منطقه‌ی شهری یزد (مأخذ: محاسبات نگارندگان)

شکل ۸: وضعیت فضاهای فرهنگی در محلات شهری یزد

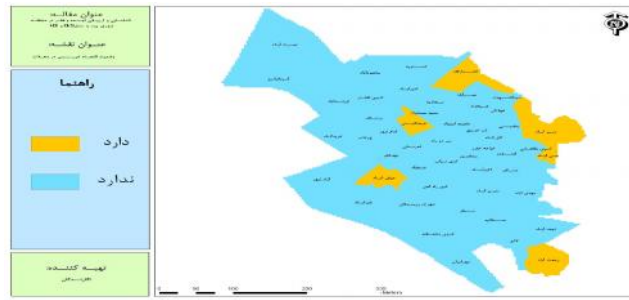

شکل ۹: وضعیت فضای مذهبی در محلات شهری یزد

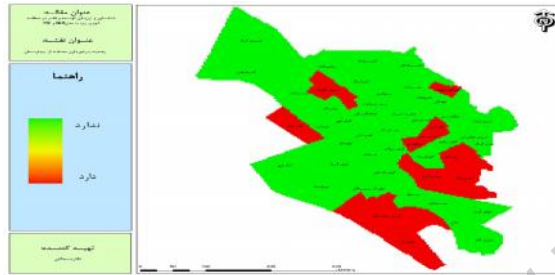

شکل ۱۰: وضعیت فضای اقامتی محلات شهری یزد

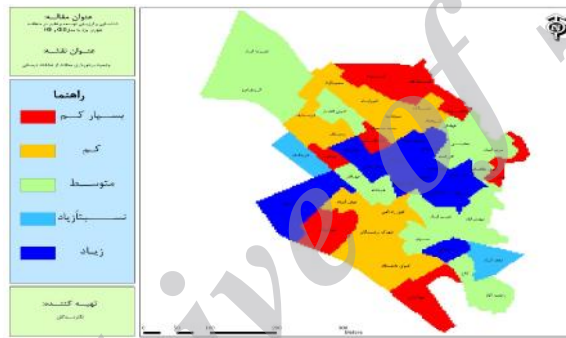
Archived by SID

شکل ۱۱: وضعیت اقتصاد غیر رسمی محلات شهری یزد

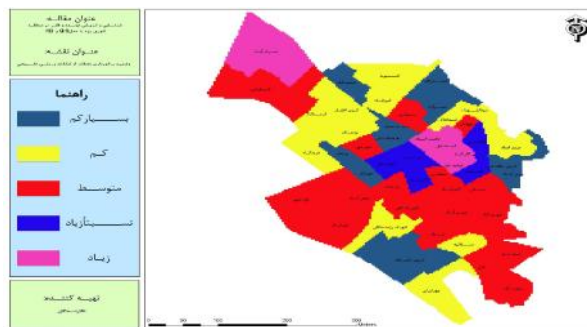

شکل ۱۲: وضعیت برخورداری بیمارستان محلات شهری یزد

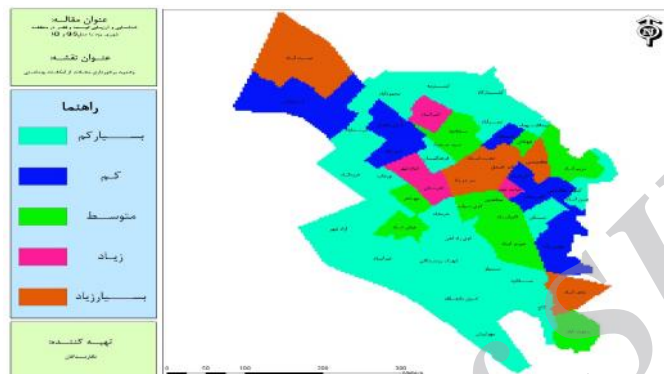

شکل ۱۳: وضعیت امکانات درمانی محلات شهری یزد

Archiving SID

شکل ۱۴: وضعیت ورزشی - تفریحی محلات شهری یزد

شکل ۱۵: وضعیت امکانات بهداشتی محلات شهری یزد

امکانات آموزشی -

شکل ۱۶: وضعیت برخورداری از امکانات آموزشی محلات شهری یزد (مأخذ: محاسبات نگارندگان)

- وضعیت برخورداری سینما و موزه

جدول ۶: میزان برخورداری از سینما و موزه محلات شهری یزد

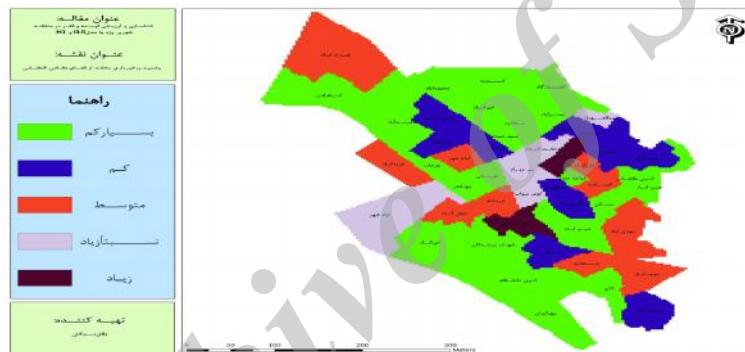
موزه		سینما	
درصد	وضعیت	درصد	وضعیت
۸	دارد	۸	دارد
۹۲	ندارد	۹۲	ندارد
۱۰۰	جمع	۱۰۰	جمع

- آتش‌نشانی

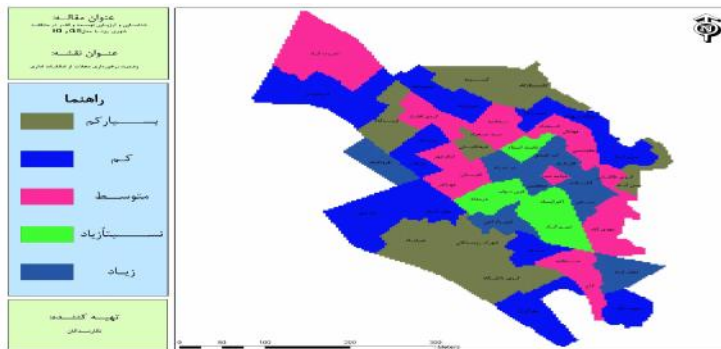
جدول ۷: میزان برخورداری از آتش‌نشانی محلات منطقه شهری یزد

درصد	فراوانی	وضعیت
۱۴	۷	دارد
۸۶	۴۳	ندارد
۱۰۰	۵۰	جمع

(مأخذ: محاسبات نگارندگان)

شکل ۱۷: وضعیت فضای نظامی محلات شهری یزد

شکل ۱۸: وضعیت امکانات اداری محلات شهری یزد

- نگهداری از دام و طیور

جدول ۸: وضعیت نگهداری از دام و طیور در محلات منطقه‌ی شهری یزد

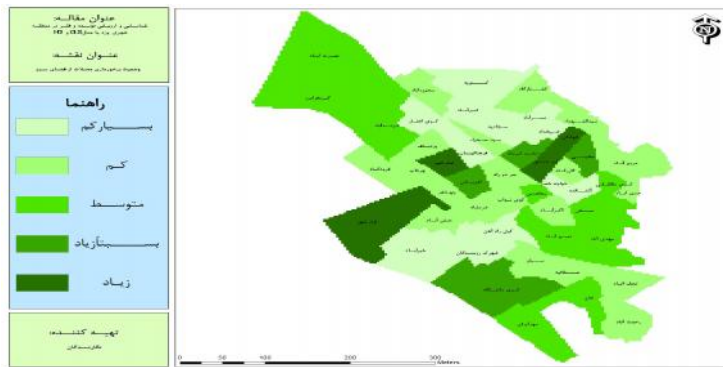
وضعیت	فراوانی	درصد
دارد	۴	۸
ندارد	۴۶	۹۲
جمع	۵۰	۱۰۰

- تفکیک زباله خشک و همجواری صنعتی

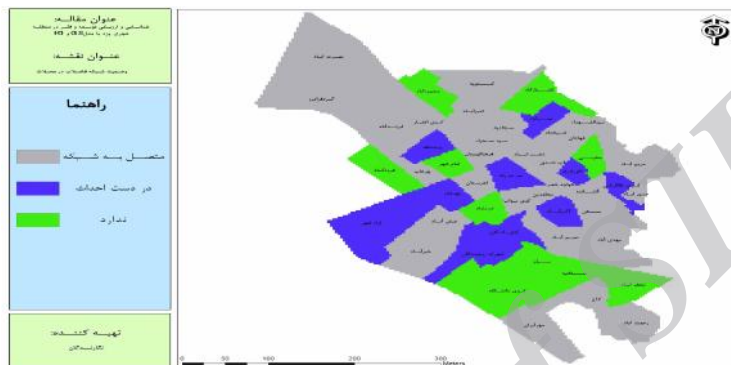
جدول ۹: وضعیت تفکیک زباله‌ی خشک و همجواری صنعتی محلات شهری یزد

همجواری صنعتی		تفکیک زباله خشک	
میزان	درصد	میزان	درصد
دارد	۵۲	دارد	۱۴
ندارد	۴۸	ندارد	۸۶
جمع	۱۰۰	جمع	۱۰۰

(مأخذ: محاسبات نگارندگان)

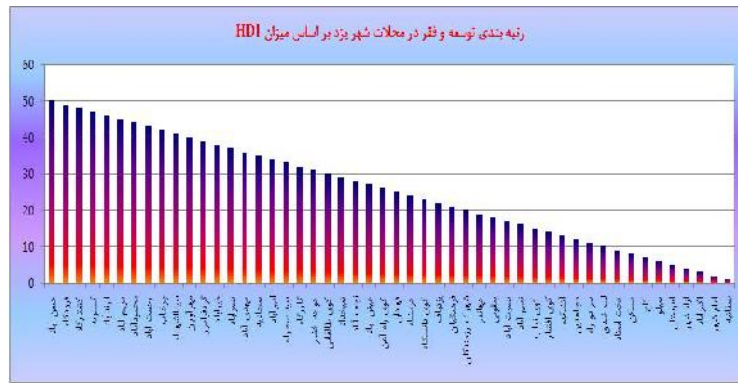
شکل ۱۹: وضعیت فضای سبز محلات شهری یزد

شکل ۲۰: وضعیت شبکه‌ی فاضلاب محلات شهری یزد

الویت‌بندی توسعه و فقر محلات

محلات منطقه‌ی شهری یزد بر اساس مجموع شاخص‌هایی توسط نرم‌افزار GIS و مدل *HDI* مورد بررسی قرار گرفت و رتبه‌بندی شد. نتایج حاصله به شرح شکل زیر است (شکل ۲۱).

شکل ۲۱: رتبه بندی توسعه و فقر محلات شهری یزد

نتیجه گیری و پیشنهادات

در فرآیند برنامه ریزی توسعه، شناخت، تحلیل امکانات و تنگناها و سطح بندی مناطق از نظر برخورداری و محرومیت دارای اهمیت بسزایی می باشد. تفاوت های بارز میان مناطق در اندازه ی برخورداری از امکانات طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، همواره نگارندگان را بر آن داشته است تا با استفاده از آمار و اطلاعات و پیاده کردن آنها در قالب مدل و نرم افزارهای رایانه ای به تحلیل این فقدان تعادل فضایی پرداخته و به سهم خود میزان تفاوت و درجه بندی مناطق از حیث برخورداری و محرومیت را بیان نمایند.

از جمله مشکلاتی که اکثر شهرها بخصوص شهرهای بزرگ با آن روبه رو هستند مسئله ی عدم تعادل توسعه و فقر در منطقه ی شهری می باشد؛ که پژوهش حاضر این موضوع را در شاخص های ترکیبی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مورد بررسی قرار داده است؛ که نتایج بدست آمده از ۴۲ شاخص در ۵۰ محله نشان می دهد محلات حسن آباد، فردوگاه و کشتارگاه دارای حداقل توسعه و در مقابل محلات امام شهر و صفائیه حداکثر توسعه به عبارتی حداقل محرومیت را دارا می باشند.

لذا در خصوص توسعه، توسعه ی پایدار و توسعه ی پایدار شهری اگر ما خواستار این هستیم که پایداری مفهومی فراتر از معانی توصیفی داشته باشد، باید تعریف دقیق تری از نقش بازی شده توسط هدف توسعه ی پایدار در استراتژی ها و فعالیت ها مد نظر قرار گیرد. ما نمی توانیم در انتظار این باشیم که شهرها ادعای دستیابی به سطح بالاتری از پایداری را داشته باشد؛ چرا که پایداری شیوه ای بسیار گسترده تر است که، فقط بصورت توصیفی بیان

گردد و در طرح و گزارشات فقط از آن نام برده شود. بنابراین پیشنهاداتی در خصوص رسیدن به اهداف مورد نظر به شرح زیر می‌باشد؛ که البته نیازمند مشارکت مردم و مسئولان در خصوص توسعه همه جانبه در شهر لازم می‌باشد.

– تحقق راهبرد توسعه‌ی درونی در شهر یزد از طریق استقرار الگوی کم تراکم و یا تراکم یکسان در مناطق شهری.

– جلوگیری از تمرکز مراکز اداری و تجاری بزرگ در محلات صفائیه و امام‌شهر.

– جلوگیری از استقرار هر گونه فعالیت صنعتی و ترویج باغداری از جمله کاشت درختان در محلات کمتر توسعه‌یافته و تهیه‌ی طرح جامع آنها.

– فراهم نمودن محیط‌های مشجر و کانون‌های تفریحی سالم در محلات کمتر توسعه‌یافته.

– احداث گردشگاه‌ها و تفرجگاه‌های دورن و برون محله‌ای با توجه به پتانسیل‌های موجود در محلات.

Archive of SID

فهرست منابع:

- احمدی، حبیب و ایمان، محمد تقی (۱۳۸۳). "فرهنگ فقر، حاشیه‌نشینی و گرایش به رفتار بزهکارانه در جوانان حاشیه‌نشین ده پیاله شیراز"، مجله‌ی علوم انسانی دانشگاه اصفهان، جلد ۱۹، شماره‌ی ۲.
- آسایش، حسین (۱۳۷۴). اصول و روش‌های برنامه‌ریزی روستایی، انتشارات پیام نور.
- آسایش، حسین (۱۳۷۷). "جغرافیای فقر، سنجش رنج بشر در جهان"، فصلنامه‌ی تحقیقات جغرافیایی، شماره‌های ۴۸ و ۴۷.
- پیرایی، خسرو و شفیع، شهریار (۱۳۸۰). "اندازه‌گیری فقر با تأکید بر خانوارهای شهری استان مازندران طی ساله‌ای ۷۵-۱۳۶۹"، فصلنامه‌ی پژوهش‌های اقتصادی مدرس، شماره‌ی اول.
- حسین‌زاده دلیر، کریم (۱۳۸۰). برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، انتشارات سمت، چاپ اول.
- زیاری، کرامت‌ا... (۱۳۷۷). "مدل‌های تحلیلی فقر، توزیع درآمد و نابرابری‌های منطقه‌ای در ایران"، فصلنامه‌ی تحقیقات جغرافیایی شماره‌ی ۴۸.
- زیاری، کرامت‌ا... (۱۳۸۱). طرح پژوهشی بررسی تأثیر حضور و عدم حضور افاقنه در ساختار اشتغال شهر یزد، طرح پژوهشی چاپ نشده.
- _____ (۱۳۸۳). مکتب‌ها، نظریه‌ها، مدل‌های برنامه و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، انتشارات دانشگاه یزد.
- _____ (۱۳۸۹). اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، انتشارات دانشگاه تهران.
- سرایبی، محمدحسین (۱۳۸۴). طرح پژوهشی بررسی گسترش افقی شهرها و ظرفیت‌های موجود زمین، نمونه‌ی موردی شهر یزد، طرح پژوهشی چاپ نشده.
- صرافی، مظفر (۱۳۷۵). "توسعه‌ی پایدار و مسئولیت برنامه‌ریزان شهری"، معماری و شهرسازی، شماره‌ی ۳۵.
- کول. جی. پی (۲۰۰۰). فاصله‌ی عقب‌ماندگی، تحلیلی از فقر و نابرابری در جهان، ترجمه‌ی بهمن ذوالفقار و محمود ریاضی، انتشارات امیرکبیر.
- کاتب، احمد بن حسین‌علی (۱۳۵۷). تاریخ جدید یزد به کوشش ایرج افشار، انتشارات فرهنگ ایران زمین، چاپ دوم.

کارولین، توماس (۱۳۸۲). حکومت جهانی، توسعه و امنیت انسانی، ترجمه‌ی مرتضی بحرانی، انتشارات پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.

مرکز آمار ایران (۱۳۷۵). نتایج تفصیلی سرشماری نفوس مسکن شهرستان یزد، سال‌های ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵.

مودت، الیاس (۱۳۹۰). بررسی پویای مسکن در شهر یزد، پایان‌نامه‌ی کارشناسی، به راهنمایی دکتر محمدحسین سرایی، دانشگاه یزد.

مودت، الیاس؛ سرایی، محمدحسین و تقی‌زاده، زهره (۱۳۸۹). رتبه‌بندی توسعه‌یافتگی مسکن در استان یزد با استفاده از مدل *HDI*، همایش ملی مسکن، دانشگاه آزاد شیراز.

میرحسینی، محمدحسن (۱۳۷۵). تاریخ یزد، انجمن کتابخانه‌های عمومی یزد.

میری آشتیانی، الهام (بی‌تا). مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی مسائل اجتماعی در ایران با مقدمه‌ی دکتر محمدرضا تاجیک، تهران، نشر فرهنگ، چاپ اول.

میشل، دی. تیس (۱۹۸۷). فقر و نابرابری در اقتصاد جهانی، نشریه‌ی پیام.

واستیوا، گوستا (۱۳۷۷). توسعه در نگاهی نو به مفاهیم توسعه، ترجمه‌ی فریده فرهی و وحید بزرگی، نشر مرکز تهران.

Alipour, H. (1996). *Tourism Development within Planning Paradigms: The case Tutkey, Tourism management.*

Filho, w.l. (2000). "Dealing with Misconception on the concept of Sustainability", *international journal of Sustainability in Higher Education*. Vol 1, No 1.

Helmy, E. (2004). "Toward Integration of Sustainability into Tourism Planning in Developing Countries: Egypt as a case study", *Current Issues in Tourism*, Vol. 7, No. 6.

Meier.Gerald M, D. (1968). *The International economics of development*, New York.

Morgan, R. and Jeremy A. (1974). *Regional Planning: A Comprehensive View*, Leonard Hill Books.

WECD (1987). *Our common Future*, oxford University Press.

Yükse , Hasan. Metin, Dagdeviren (2007). "Using the Analytic Network Process (ANP) in a SWOT Analysis - A Case Study for a Textile Firm", *Journal of Information Sciences*, Vol. 177.